



Paastijd met het Nederlands Kamerkoor

VAN INNIGE SOBERHEID TOT PURE EXPRESSIE

Wie van koormuziek houdt, kan in april zijn hart ophalen met het Nederlands Kamerkoor. Chef-dirigent Peter Dijkstra vertelt in gesprek met *Luister* enthousiast over zijn Italiaanse programma met werken van Allegri, Scarlatti, Gesualdo en Scelsi, en het uitstapje naar de Schotse componist MacMillan.

TEKST: MICHEL BERENDSEN, FOTO'S: MARTINA SIMKOVICOVA, FOPPE SCHUT

In dit afwisselende programma wordt de koorliefhebber vanaf de eerste minuut overweldigd door de rijke klanken van het *Miserere* van Gregorio Allegri. Volgens chef-dirigent Peter Dijkstra wordt deze rijkdom veroorzaakt door de ruimtelijke opstelling van het koor en zijn de tekst en noten juist heel sober: 'Het *Miserere* is gebaseerd op de tekst van psalm 51. Hierin toont koning David berouw aan God omdat hij is vreemdgegaan. Die innige schuldbe-kentenis staat centraal in het *Miserere*. De zetting van Allegri is rijk door zijn eenvoud, met slechts een enkele versiering. Die soberheid wil ik behouden'.

Mysterie van het Miserere

Het had maar een haar gescheeld of het *Miserere* van Allegri was eeuwenlang alleen in de Sixtijnse Kapel te horen geweest. Toch kunnen we in april in heel Nederland genieten van deze prachtige toonzetting dankzij een veertienjarige jongen, een genadige paus én het Nederlands Kamerkoor. Om dit mysterie verder op te helderen moeten we terug naar de jaren dertig van de zeventiende eeuw. In die periode componeerde Allegri het *Miserere mei, Deus* voor de diensten op Schortel-

woensdag en Goede Vrijdag in de Sixtijnse Kapel. Het moet prachtig geklonken hebben: twee koren die de kapel vulden met bijna hemelse klanken. Paus Urbanus VIII was zo onder de indruk dat hij een kopieerverbod instelde op straffe van excommunicatie.

Bijna anderhalve eeuw hield het verbod stand, totdat de veertienjarige Wolfgang Amadeus Mozart in 1770, tijdens zijn reis door Italië, op woensdag de dienst bijwoonde en het *Miserere* hoorde. 's Avonds schreef hij het werk in één keer op. Op vrijdag ging hij nog een keer terug om het werk nogmaals te beluisteren en wat kleine aanpassingen te doen.

Mozart had het kopieerverbod geschonden en moet het zweet in de handen hebben gehad toen hij door de paus op het matje geroepen werd. Maar in plaats van excommunicatie kreeg Mozart een onderscheiding. Het kopieerverbod werd opgeheven en Mozart zorgde ervoor dat het werd gepubliceerd in Londen. Sindsdien heeft het *Miserere* een stormachtig bestaan gekend met diverse transcripties, waaronder die van Felix Mendelssohn. Aan hem hebben we de hoge c te danken.

Innig en sober

Na het *Miserere* van Allegri volgt het *Stabat Mater* van Domenico Scarlatti, dat van Dijkstra een centrale plek in het programma heeft gekregen: 'Het is onterecht dat Domenico in de loop van de geschiedenis in de schaduw van zijn vader Alessandro is komen te staan. Hij schreef vooruitstrevende klaviermuziek, maar ook zijn tienstemmige *Stabat Mater* voor koor en continuo mag niet vergeten worden'.

Hierin hanteert Domenico de polyfone schrijfwijze uit de renaissance. Niet in al zijn weelderigheid, maar net als Allegri innig en sober, volledig passend bij de tekst waarin Maria huilend haar zoon ziet sterven aan het kruis.

Tussen Scarlatti en Scelsi

Allegri, Scarlatti, Scelsi... Dijkstra heeft duidelijk in alle uithoeken van de Italiaanse koormuziek gezocht. Maar hoe overbrug je meer dan twee eeuwen muziek? De chef-dirigent vond het antwoord bij Gesualdo, die met één been in de contrapuntische renaissancestijl staat en met het andere been zijn tijd ver vooruit is. Pas in de twintigste eeuw kreeg Gesualdo erkenning van componisten als Wolfgang Rihm, die hem zelfs de moord op zijn vrouw en haar minnaar lijkt te vergeven: 'Nauwelijks is de Prins klaar met het steken van zijn dolk in lijken of hij zit alweer achter zijn bureau het meest fantastische contrapunt te schrijven, het mooiste dat er is. Hij is onnavolgbaar'.

Dijkstra heeft voor drie delen uit de *Responsoriae* gekozen, waarin we, weliswaar wat minder dan in zijn madrigalen, regelmatig de wonderbaarlijke chromatische expressiviteit van Gesualdo horen. Het is een goede opwarmer voor de bijzondere toonfluctuaties en microtonaliteit in de *Tre Canti Sacri* van Scelsi.

Recht uit het hart

Het concert eindigt met het *Miserere* van James MacMillan. Deze Schotse componist interpreteert de tekst op een spannende manier, waarin verstilde momenten contrasteren met expressieve uitbarsting-



Peter Dijkstra

gen. MacMillan geeft in de partituur van het *Miserere* allerlei aanwijzingen, zoals 'crying', 'empathic', 'pleading' en 'desolate and cold'. Deze woorden passen heel goed bij zijn muziek en zijn persoonlijkheid, want MacMillan is dominicaan in hart en nieren. Hij spreekt met zijn muziek recht uit het hart en brengt ons op gedachten die passen bij de periode na Pasen. In dit concert wordt de luisteraar vanuit het *Miserere* van Allegri op een muzikale reis meegenomen. Eerst door Italië en dan overzee naar Schotland, waar we weer bij het *Miserere* uitkomen. Daarmee is de cirkel tekstueel gesloten, maar de fantastische rijkdom aan klanken zal nog lang doorklinken in de hoofden van de bezoekers. **L**

13 t/m 22 april 2018 in diverse concertzalen, Nederlands Kamerkoor o.l.v. Peter Dijkstra. Meer informatie: www.nederlandskamerkoor.nl

